

Трансформація пострадянських українських підприємств у сучасні ринкові і конкурентоспроможні організаційно-економічні системи (ОЕС) потребує системних стратегічних змін та ефективного управління ними. Однак, відсутність відповідних теоретичних розробок та практичного досвіду вирішення цієї проблеми зробили неможливим отримання позитивних результатів. Спроба застосування теоретичних інструментів та досвіду розвинутих країн з класичними ринковими умовами господарювання для стратегічного управління вітчизняними підприємствами не була успішною через їх неадекватність вітчизняним підприємствам та перехідним умовам функціонування. Крім того західні інструменти та методи створювалися для управління стратегічними змінами, першочерговими об'єктами яких є внутрішні бізнес-процеси. У той же час стан і взаємозв'язки системних елементів у західних фірм та компаній були досить досконалими й не потребували стратегічних змін.

Що стосується вітчизняних підприємств, то їх стан і взаємозв'язки системних елементів були ще при створенні не досить досконалими у порівнянні із західними аналогами, тому і їх функціонування, як наслідок, не могло бути ефективним у перехідних умовах господарювання. Так в одній із робіт автора [1], в співавторстві з вітчизняним вченим Кобзєвим П. М., представлені результати наукової розробки та її практичної апробації на машинобудівному підприємстві м. Харкова, які чітко вказують на проблему низької інтеграції властивостей системних елементів між собою, що є причиною низького рівня системної досконалості вітчизняних підприємств в цілому. Це в контексті стратегічного управління вітчизняними підприємства в умовах євроінтеграційних процесів представляє собою актуальну науково-практичну проблему для вирішення.

Метою роботи є аналіз стану розробки проблеми стратегічного управління вітчизняними підприємствами в контексті євроінтеграційних процесів.

Спершу доцільним буде розглянути безпосередньо поняття «стратегічне управління» найбільш відомих вчених у зарубіжній та вітчизняній науці. Так, наприклад, найвідоміший у світі фахівців з питань стратегічного управління в ОЕС І. Ансофф [2, с. 20] розуміє під стратегічним управлінням «логічний та аналітичний процес визначення майбутнього положення підприємства в залежності від зовнішніх умов діяльності». В свою чергу, А. А. Томпсон та А. Дж. Стрікланд [3, с. 36] дають визначення стратегічного управління як «процесу, за допомогою якого менеджери здійснюють довгострокове керівництво організацією, визначають специфічні цілі діяльності, розробляють стратегії для досягнення цих цілей, враховуючи всі найсуттєвіші зовнішні та внутрішні умови, а також забезпечують виконання розроблених відповідних планів, постійно розвиваючись і змінюючись». Згідно з працею Д. Аакера [4, с. 31], стратегічне управління – «це процес створення та запровадження стратегій, що носить попереджувальний, націлений на майбутнє характер».

У роботах вчених пострадянського простору також є визначення поняття «стратегічне управління», на які варто звернути увагу. Наприклад, О. С. Віханський [5, с. 13] дає таке визначення стратегічного управління: «це таке управління організацією, яке спирається на людський потенціал як основу організації, орієнтує виробничу діяльність на запити споживачів, гнучко реагує і проводить своєчасні зміни в організації, що відповідають виклику з боку оточення і дозволяють домагатися конкурентних переваг, що в сукупності дає можливість організації виживати в довгостроковій перспективі, досягаючи при цьому своїх цілей».

В свою чергу З. Є. Шершньова [6, с. 28] розуміє під стратегічним управлінням «багатоплановий, формально-поведінковий управлінський процес, який допомагає формулювати та виконувати ефективні стратегії, що сприяють балансуванню відносин між організацією, включаючи її окремі частини, та зовнішнім середовищем, а також досягненню встановлених цілей».

Загалом можна говорити про те, що жодне тлумачення поняття «стратегічне управління» не акцентує уваги на системному стані елементів та зв'язків між ними будь якої ОЕС, що так важливо в контексті успішної трансформації вітчизняних підприємств. Це багато в чому залежить від підходу, який використовується з метою стратегічного управління.

Говорячи про підходи до стратегічного управління, треба знову звернутися до напрацювань І. Ансоффа, який згрупував основні підходи до стратегічного управління залежно від акценту на ті або інші елементи, що входять до складу стратегічного управління. Він докладно охарактеризував такі варіанти: «управління на основі ранжирування стратегічних задач»; «управління стратегічними можливостями»; «управління за допомогою вибору стратегічних позицій»; «управління «за слабкими сигналами»; «управління в умовах стратегічних несподіванок» [6]. Слід зазначити, що його роботи суттєво вплинули на розвиток вітчизняної науки щодо питання управління стратегічними змінами в ОЕС.

Однак, рівень розвитку вітчизняного стратегічного управління не дає можливості запровадити ці підходи у практику вітчизняного менеджменту. Це обумовлюється, перш за все, тим, що такі підходи були розроблені для розвинутих капіталістичних країн з коректними ринковими умовами господарювання, для яких характерні такі риси як [7]: відносна передбачуваність змін зовнішнього оточення і власних ресурсів, добре відпрацьоване законодавче поле, висока інформаційна забезпеченість фахівців, структурованість суспільства, адаптованість населення до ринкових відносин, його звичка виконувати встановлені регламенти, що не притаманні країнам пострадянського простору з трансформаційною економікою.

Говорячи про розробку питання стратегічного управління в ОЕС у вітчизняній науці та практиці, на основі дослідження останніх публікацій [8-10 та ін.], можна зробити висновок, що більшість авторів пропонує

управляти змінами в ОЕС не беручи до уваги, частково або зовсім, системний підхід, що не дає можливості врахувати широкого кола проблем та передбачити вплив значно більшого числа факторів стосовно питання, що вирішується, а також не враховує взаємозв'язки та взаємозалежності між елементами системи, на яку здійснюється вплив в процесі реалізації стратегічних змін. Про це свідчить і те, що велика кількість праць вітчизняних вчених присвячена вирішенню проблеми впровадження стратегічного управління в окремі функціональні сфери діяльності підприємств або окремі сфери народного господарства. Питання викликає те, наскільки ефективними можуть бути такі підходи в умовах відсутності у вітчизняній практиці конструктивних методів щодо стратегічного управління підприємством як ОЕС.

Окрім цього не враховується той факт, що система державного управління країною, а також і більшість систем управління ОЕС вражені системною кризою [11], яка, з причини необізнаності щодо її існування або небажання з боку менеджменту різного рівня ієрархії її усунути призвела до того, що ці системи заздалегідь неспроможні мати високий рівень конкурентоспроможності, тому що були створені та організовані без урахування принципів і закономірностей відомих в теорії систем [12].

Таким чином, на базі проведеного дослідження стану розробки проблеми стратегічного управління вітчизняними підприємствами в контексті євроінтеграційних процесів можна зробити наступні висновки:

1) застосування науково-практичних напрацювань західних вчених у вітчизняній практиці стратегічного управління в більшій мірі є неадекватним вітчизняним підприємствам та системно кризовим умовам їх функціонування;

2) розробки вітчизняних вчених в галузі стратегічного управління ОЕС частково або зовсім не беруть до уваги напрацювання теорії систем, та в більшій мірі спрямовані на стратегічні зміни в окремих функціональних підсистемах підприємства;

3) застосування системного підходу до стратегічного управління вітчизняними ОЕС є об'єктивно та суб'єктивно необхідним, що обумовлено пострадянською спадщиною суб'єктів соціально-економічних відносин України та відсутності позитивного досвіду їх трансформації на практиці.

Подальші дослідження автора будуть спрямовані на вирішення науково-практичної проблеми трансформації вітчизняних підприємств у сучасні та конкурентоспроможні бізнес-організації, в першу чергу на засадах теорії систем.

Література

1. Гагаринов А. В. Системная модель оценивания уровня интеграции свойств системных элементов предприятия / А. В. Гагаринов, П. М. Кобзев // Бізнес Інформ. – ХНЕУ. – 2013. – № 5. – С. 246 – 253.
2. Ансофф И. Стратегический менеджмент / И. Ансофф. - СПб. : Питер, 2009. – 344 с. – ISBN 978-5-388-00077-4.

3. Томпсон А. Стратегический менеджмент. Концепции и ситуации для анализа / А.Томпсон, Дж. Стрикленд. – М. : Вильямс, 2007. – 928 с. – ISBN 5-8459-0407-2.

4. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление / Д. Аакер ; [пер. с англ., под ред. С. Г. Божук]. — Изд. 7-е. - СПб. : Питер, 2007. – 496 с. – ISBN 978-5-469-01301-35-469-01301-4.

5. Виханский О. С. Стратегическое управление : Учебник / О. С. Виханский – М. : Экономистъ, 2006. – 296 с. – ISBN 5-98118-055-2.

6. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник / З. Є. Оборська - Вид. 2-ге, перероб. і доп. - К. : КНЕУ, 2004. - 699 с. – ISBN 966-574-615-4.

7. Романюк Л. М. Сучасні тенденції стратегічного управління підприємством / Л. М. Романюк // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2009. – Вип. 15. –с. 102 – 106.

8. Березенко В. В. Стратегічне управління комунікаціями як головний напрям PR – діяльності // Науково – виробничий журнал «Держава та регіони» (Серія гуманітарні науки) 2012. - №1. – с. 83 – 87.

9. Воронков Д. К. Управління стратегічними змінами щодо інноваційного розвитку підприємств // Вісник Хмельницького національного університету, 2009. – Т.3. - №6. – с. 7 – 11.

10. Гусева О. Ю. Проблеми управління стратегічними змінами на вітчизняних підприємствах // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – № 1 (5) Том (2). – С. 92 – 100.

11. Кобзев П. М. Системный подход к совершенствованию государственного управления и местного самоуправления // «Управління розвитком». – ХНЕУ. – 2005 - № 2. - С. 13 – 16.

12. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2003. – 368 с. – ISBN 966-608-290-X.

Науковий керівник,

д. ек. наук, професор

Гавкалова Н. Л.